

דיני הסכך – גזירת נסרים ודין סכך לנצח

גזירת נסרים (סעיף יח)

- משנה מסכת סוכה פרק א משנה ו

מסכין בנסרים דברי רבי יהודה ורבי מאיר אוסר נתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה טפחים כשרה ובלבד שלא יישן תחתיו (רש"י: דנסר רחב ארבעה סכך פסול הוא, כדאמר בגמרא: לרב אליבא דר' מאיר, ולשמאל לדברי הכל, וסוכה כשרה, וכגון דיהביה אצל הדופן, דסכך פסול אינו פוסל מן הצד אלא בארבע אמות, דאמרין דופן עקומה).

- תלמוד בבלי מסכת סוכה דף יד עמוד א

גמרא. **אמר רב: מחלוקת בנסרין שיש בהן ארבעה** (רש"י: שרוב תקרות הבית עשויות מהן), **דרבי מאיר אית ליה גזרת תקרה** (רש"י: דפסיל אית ליה גזרת תקרה; אי מכשרת בהו אתי למימר: מה לי לסכך באלו, מה לי לישב תחת קורות ביתי, אף היא בנסרים מקורה, והוא ודאי פסול, דסוכה אמר רחמנא ולא ביתו של כל ימות השנה), ורבי יהודה לית ליה גזרת תקרה. **אבל בנסרין שאין בהן ארבעה** (רש"י: שאין רוב תקרות עשויות מהן) - **דברי הכל כשרה** (רש"י: דלא דמי לתקרה דלגזור בהו).

ושמואל אמר: בשאין בהן ארבעה מחלוקת, אבל יש בהן ארבעה - **דברי הכל פסולה**. אין בהן ארבעה, ואפילו פחות משלשה - הא קנים בעלמא נינהו! אמר רב פפא, הכי קאמר: יש בהן ארבעה - דברי הכל פסולה, פחות משלשה - **דברי הכל כשרה**, מאי טעמא - קנים בעלמא נינהו. כי פליגי - משלשה עד ארבעה. מר סבר: כיון דליתנהו שעור מקום - לא גזרינן, ומר סבר: כיון דנפקי להו מתורת לבוד - גזרינן.

תנן: נתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה טפחים - כשרה, ובלבד שלא יישן תחתיו. בשלמא לשמואל דאמר בשאין בהן ארבעה מחלוקת, אבל יש בהן ארבעה - דברי הכל פסולה, משום הכי לא יישן תחתיו. אלא לרב, דאמר בשיש בהן ארבעה מחלוקת, אבל אין בהן ארבעה דברי הכל כשרה, לרבי יהודה אמאי לא יישן תחתיו? - מי סברת דברי הכל היא? סיפא אתאן לרבי מאיר.

...תניא כוותיה דרב, תניא כוותיה דשמואל. תניא כוותיה דרב: סככה בנסרים של ארז שאין בהן ארבעה - דברי הכל כשרה, יש בהן ארבעה - רבי מאיר פוסל, ורבי יהודה מכשיר. אמר רבי יהודה: מעשה בשעת הסכנה שהביאנו נסרים שהיו בהן ארבעה וסיכנו על גבי מרפסת, וישבנו תחתיהן. אמרו לו: משם ראייה? אין שעת הסכנה ראייה.

תניא כוותיה דשמואל: סככה בנסרים של ארז שיש בהן ארבעה - דברי הכל פסולה, אין בהן ארבעה - רבי מאיר פוסל ורבי יהודה מכשיר, ומודה רבי מאיר שאם יש בין נסר לנסר כמלא נסר - שמניח פסל ביניהם וכשרה. ומודה רבי יהודה שאם נתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה טפחים - כשרה, ואין ישנים תחתיו, והישן תחתיו לא יצא ידי חובתו.

- רמב"ם הלכות שופר וסוכה ולולב פרק ה הלכה ז

נסרים שאין ברחבן ארבעה טפחים מסכין בהן אף על פי שהן משופין, ואם יש ברחבן ארבעה אין מסכין בהן ואף על פי שאינם משופין **גזרה שמא ישב תחת התקרה וידמה שהיא כסוכה**, נתן עליה נסר אחד שיש ברחבו ארבעה טפחים כשרה ואין ישנין תחתיו והישן תחתיו לא יצא ידי חובתו, היו נסרין שיש ברחבן ארבעה ואין בעביין ארבעה והפכין על צדיהן שאין בהן ארבעה וסכך בהן הרי זו פסולה, שזה הנסר פסול בין שסיכך ברחבו בין שסיכך בעביו.

- הגהות מיימוניות הלכות שופר וסוכה ולולב פרק ה הלכה ז אות ה

כשמואל דאמר יש בהן ארבע ד"ה פסולה כי פליגי דאין בהן ד' וכן פסק ר"ח ור"י אלפס דרב פפא קאי כוותיה דשמואל וכן אזלא סוגיא דשמעתין ואף על גב דרב משני אליביה אשינויא לא סמכין וכן ס"ה וראבי"ה ע"ש. ורא"מ פסק כרב וכרבי מאיר דהלכה כר' מאיר בגזירותיו **והיא היא לענין פסק הלכה דר"מ אליבא דרב כר' יהודה אליבא דשמואל דוק ותשכח**.

- מגיד משנה הלכות שופר וסוכה ולולב פרק ה הלכה ז

...וקי"ל כרב פפא וכשמואל דבנסרים שיש בהן ארבעה טפחים דברי הכל אין מסכין משום גזרת תקרה פחות משלשה מסכין דקנים בעלמא נינהו כי פליגי מג' ועד ארבעה וקיימא לן כר"י כן פסקו הגאונים...

- רא"ש מסכת סוכה פרק א סימן כח

...דהך דשמואל עיקר. וכן פסק הרב אלפסי והביא ראייה מהא דרב פפא דס"ל כוותיה... וכן פסק ר"ח והרמב"ם ז"ל (פ"ה מהל' סוכה ה"ז) והר"ז הלוי וה"ר ישעיה דטראני דהלכה כשמואל. והראב"ד ז"ל פסק כר' מאיר בגזירותיו וכרב¹. **והכל עולה לסגנון אחד²**.

- שולחן ערוך אורח חיים הלכות סוכה סימן תרכט סעיף יח

וכן אסרו לסכך בנסרים שרחבן ארבעה, אפילו הפכין על צדן שאין בהם ארבעה; ואם אין ברחבן ארבעה, כשרים, אפילו הם משופים שדומים לכלים, ונהגו שלא לסכך בהם כלל.

¹ קרבן נתנאל מסכת סוכה פרק א סימן כח אות ע:

והראב"ד ז"ל פסק כר"מ בגזרותיו. בתשובותיו הביאו הרמב"ם בספר מלחמות. וכן פסק בספר יראים ר"א ממיץ כרב וכר"מ בגזרותיו.

² קרבן נתנאל מסכת סוכה פרק א סימן כח אות פ:

והכל עולה לסגנון אחד. כ"כ כל הפוסקים.

רחבים ארבעה והפכן על צידן

- תלמוד בבלי מסכת סוכה דף יד עמוד ב

אתמר הפכן על צידיהן (רש"י: נסרים שיש בהם ארבעה שסיכך בהן, ולא הטיל רחבן על הסוכה אלא השכיבן על צידן, שהוא פחות משלשה). רב הונא אמר: פסולה (רש"י: דכיון דיש שם פסול עליהן - נעשו כשפודין של מתכת, הפסולין לסכך בכל ענין שהופכן), ורב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי: כשרה (רש"י: דטעמא משום גזירת תקרה, וכי האי גוונא לא עבדי אינשי תקרה). **אי קלע רב נחמן לסורא, עול לגביה רב חסדא ורבה בר רב הונא, אמרי ליה: הפכן על צידיהן מהו? אמר להו: פסולה, נעשו כשפודין של מתכת...**

- שולחן ערוך אורח חיים הלכות סוכה סימן תרכט סעיף יח

וכן אסרו לסכך בנסרים שרחבן ארבעה, **אפילו הפכן על צדן שאין בהם ארבעה...**

כאשר העצים משופים:

- תלמוד בבלי מסכת סוכה דף טו עמוד א

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: רישא בנסרים משופין עסקינן, ומשום גזרת כלים נגעו בה. ולרב יהודה אמר רב, דאמר: סככה בחיצין זכרים - כשרה, בנקבות - פסולה, ולא גזר זכרים אטו נקבות. הכא נמי, **לא נגזר נסרים משופין אטו כלים** (ב"ח סימן תרכט אות יא: ורצה לומר דאף על פי שהן משופין וחלקין וראויין לתשמיש אינן מקבלין טומאה דפשוטי כלי עץ נינהו. אלא דסלקא דעתא דליגזור בהו אטו כלים המקבליים טומאה, וקאמר דלא גזרינן...!)

- תוספות מסכת סוכה דף ב עמוד א

כי עביד ליה דירת קבע שפיר דמי ... וא"ת וכיון דלא חיישינן אלא שתהא ראויה לעשותה עראי ואף על פי שעושה אותה קבע, א"כ אמאי אמר (תענית דף ב). גשמים סימן קללה בחג והלא יכול לקבוע הנסרים במסמרים שלא ירדו גשמים בסוכה.

ואפילו תימצי לומר דאסור משום גזרת תקרה כי היכי דאמר לקמן בפירקין (דף יד). גבי פלוגתא דר"מ ורבי יהודה דמסככינן בנסרין דאי מכשרת בהו אתי למימר מה לי לסכך בזה מה לי לישב תחת תקרת ביתי וביתו ודאי פסול מדאורייתא דסוכה אמר רחמנא ולא ביתו של כל ימות השנה, מ"מ כיון דלא אסור אלא מדרבנן לא שייכא למימר שהגשמים סימן קללה.

וי"ל דנהי דלא חיישינן בדפנות אי עביד להו קבע, מ"מ בסככה שעיקר הסוכה על שם הסכך לא מיתכשרה עד דעביד לה עראי.

ומה"ט נמי ניחא לרבי זירא דדריש מדכת' וסוכה תהיה לצל הא כתי' נמי מזרם וממטר וניבעי נמי שלא ירדו גשמים לתוכה אלא ודאי משום דבעינן סככה עראי וא"כ הוה ליה קבע.

- הגהות מיימוניות הלכות שופר וסוכה ולולב פרק ה

...ור"ת פירש והוא שעשוי לצל ולא מעובה להגן מן הגשמים שזו פסולה. דאי כשרה אמאי התירו לצאת מן הסוכה משתסרח המקפה יכסנה יפה יפה ולא תסרח מקפתו. ועוד אמאי אמר פרק הישן ובפ"ק דתענית דגשמים בחג סימן קללה הוא. והא דתנן המעובה כמין בית כשירה צ"ל שאין מצלת מן הגשמים שלבסוף יורדין דרך הגג.

ומעשה שסיכך ה"ר שמעון גיסו של ר"ת **בנסרים שאין בהן ד' טפחים** ועשה סוכה יפה מאד כעין כיפה ותקוע במסמרות ופסולה ר"ת **משום דמצלת מן הגשמים** אבל השכיבן זה אצל זה כשרה דאין מצלת מן הגשמים דריב"א כתב סתם סוכת רועים עשויה להגן מן החמה ומן הגשמים וכו' ושמא הצלת גשמים הצלה פורתא **אבל אם אין יורדין בה גשמים כלל פסולה** והמחמיר תבא עליו ברכה מאת השם יתברך ע"כ מן אבי"ה ועיין בהילכתא כ"א:

- רמב"ם הלכות שופר וסוכה ולולב פרק ה הלכה כא

דרך הסכך להיות קל כדי שיראו ממנו הכוכבים הגדולים, היתה מעובה כמין בית אף על פי שאין הכוכבים נראין מתוכה כשרה³, היה הסכך מדובלל והוא הסכך שיהיה מקצתו למעלה ומקצתו למטה כשרה, ובלבד שלא יהיה בין העולה והיורד שלשה טפחים, ואם היה ברוחב זה העולה טפח או יותר אף על פי שהוא גבוה יתר משלשה טפחים רואין אותו כאילו ירד למטה ונגע בשפת זה היורד, והוא שיהיה מכוון כנגד שפת היורד.

- הגהות מיימוניות הלכות שופר וסוכה ולולב פרק ה הלכה כא אות א

כבית הלל וכתב ר"מ מדקתני כמין בית ש"מ ולא כבית ממש למדנו שיכול לסככה בעובי כרצונו אך שתראה סוכה **אבל בנסרים אפילו פחות מג' דהוו להו כקנים בעלמא אחרי שכל הבתים סכוכין בענין זה ואינה נראית סוכה פסולה דלא הויא כמין בית אלא בית ממש ועיין בהלכתא ט'.**

- רמב"ם הלכות שופר וסוכה ולולב פרק ה הלכה ז

נסרים שאין ברחבן ארבעה טפחים **מסככינן בהן אף על פי שהן משופין...**

- הגהות מיימוניות הלכות שופר וסוכה ולולב פרק ה הלכה ז

* [כתב בסה"ק ומיהו נהגו העולם שלא לסכך בהם כלל משום דלמא אתי לסכך בהם בקביעות בענין שאין הגשמים יכולין לירד בה עכ"ל]:

- שולחן ערוך אורח חיים הלכות סוכה סימן תרכט סעיף יח

³ משנה מסכת סוכה פרק ב משנה ב:

...סוכה המדובללת ושצלתה מרובה מחמתה כשירה. המעובה כמין בית אף על פי שאין הכוכבים נראים מתוכה כשרה.

...ואם אין ברחבן ארבעה, כשרים, אפילו הם משופים שדומים לכלים, ונהגו שלא לסכך בהם כלל.

- ביאור הגר"א אורח חיים סימן תרכט סעיף יח

ונהגו שלא כו'. דילמא אתי לסכך בענין שלא יהא מטר יורד וכמ"ש ר"ת שם והוא שעשאה לצל וע' ברא"ש שם. ובהג"מ כתב משום כיון דהאידינא מסככין בתיהם בהם בהו נמי איכא גזירת תקרה:

- משנה ברורה סימן תרכט ס"ק מח

(מח) שדומין לכלים - ואף על פי שראויין לישיבה וגם ראויין להשתמש עליהן דהיינו להניח איזה דבר על גבן אעפ"כ אינן מקבלין טומאה כיון שלא יחדן לישיבה ולא לשום תשמיש אלא עומדין לבנין או לסחורה וגם משום גזירת תקרה אין בהן שאין רגילות לסכך הבית בנסרים קצרים שאין רחבן ד"ט:

- משנה ברורה סימן תרכט ס"ק מט

(מט) ונהגו שלא וכו' - דילמא אתי לסכך בענין שלא יהא מטר יכול לירד שם ויש מהראשונים שכתבו דכהיום מדינא אסור הואיל דבזמן הזה מסככין בתיהם בנסרים שאין בהן ד' טפחים איכא גזירת תקרה ומ"מ יש לחוש גם לטעם הראשון^[ג] וע"כ הלטי"ש אף על פי שאין בהם גזירת תקרה שאין מסככין בהם בתיהם מ"מ יש לחוש שישכך כ"כ שלא יהיו הגשמים יורדים בתוכה וכ"ש בשינדלין:

- שער הציון סימן תרכט ס"ק עג

(עג) מגן אברהם בשם הב"ח. ודע, דהט"ז העתיק עוד דבקש לא נהגו לסכך כהיום אף דמפורשת בתורה תעשה לך באספך מגרנך ומיקבך, מכל מקום מפני החשש שמא יבא לסכך כל כך עד שלא יכול מטר לירד לתוכה נמנעו מלסכך בו, אכן כשאין מצויין לו ענפי אילן לסכך במ פשוט דיש להתיר, אכן יזהרו שלא יהיה הכסוי עב כל כך עד שאין המטר יוכל לירד לתוכו, והנה הגר"ז והח"י אדם לא העתיקו דברי הט"ז לענין קש, משמע דסבירא לה דאין להחמיר במה שגלתה התורה בפירוש להתר, וצריך עיון:

פלפונים (נסרי עץ דקים שהיו מניחים בצפיפות קודם שייצרו את הסכך לנצח) ודין סכך לנצח

- ספר כלבו סימן עא - הלכות סוכה

...נסרים שאין ברחבן ארבע טפחים מסככין בהן אף על פי שהן משופין. ואם יש ברחבן ארבע טפחים אין מסככין בהן ואף על פי שאין משופין, גזרה שמא ישב תחת התקרה וידמה שהוא בסוכה.

ובמקומות שנהגו להקרות בנסרים דקים אסור לסכך בהן משום גזירת תקרה.

וכן הדין באלה מחצלות של קנים אף על פי שהיא גדולה, באלו המקומות שנוהגין לקבען בגגין כעין תקרה אין מסככין בהן...

וכן באלה העצים הדקים שגודלים ואורגים אותן ונקראים קלד"ש אין מסככין בהן דלתקראות הן עשויות מתחלתן ויש בהן גזרת תקרה...

- ב"ח אורח חיים סימן תרכט אות יא

כתב בכל בו (הל' סוכה ס"י עא לז ב) ובמקומות שנהגו להקרות בנסרים דקים אסור לסכך בהן משום גזירת תקרה וכן הדין באלה מחצלאות של קנים אף על פי שהיא גדולה באלו המקומות שנוהגין לקבען בגגין כעין תקרה אין מסככין בהן... וכן באלה העצים הדקים שגודלין ואורגין אותן ונקראים קלד"ש אין מסככין בהן דלתקראות הן עשויות מתחלתן ויש בהן משום גזירת תקרה.

ועכשיו נוהגין לכסות בענפי אילנות וערבה על הלט"ש ואין לכסות בלט"ש דאף על פי שלא נהגו עכשיו להקרות בלט"ש ואם כן אין בהם משום גזירת תקרה מכל מקום יש לחוש למ"ש הסמ"ק (הגהות סמ"ק ס"י צג עמ' נה אות לב) דילמא אתי לסכך בהן בקביעות בענין שאין הגשמים יכולין לירד שם.

- שו"ת ציץ אליעזר חלק טו סימן כח

אודות סיכוך הסוכה בעצי בלאפונים ב"ה, י"א מנ"א תשמ"א. ירושלים עיה"ק תובב"א. לכבוד הרב הגאון וו"ח וכו' מוהר"ר מרדכי משה הכהן קרפמן שליט"א. אחדשה"ט. יקרת מכתבו קבלתי בשבוע שעבר והנני להשיב לו בזה על שאלתו כמבוקשו.

שאלתו היא, לבאר לו על מה סמכו אחרים להקל ולסכך את הסוכה בלטי"ש הנק' בלאפון, וכמו"כ אם יש לו למחות לב"ב ולהסרים למשמעתו שלא יסככו בהם כדי לחוש לשיטת ר"ת בזה, וכן לדעת הסמ"ק, וכששאלת חכם חצי תשובה פתח ליה כת"ר בחכמה שערי ההיתר שיש לצדד בזה.

ואקדים ואומר, דלא דק בלשונו כי לא רק אחרים סומכים להקל בזה, כפי ביטוי של כת"ר, אלא כך מנהג העולם כאן לנהוג היתר בפשיטות לסכך בבלאפון, ונמנים בתוכם גם גדולי תורה ויראה ומהדרים במצוות, ועיני ראו ולא זר מנהג זה אצלם עוד כד הוינא טליא, וכן מאז ועד עתה, ועל כן אפשר להשתמש על כגון דא בדברי שו"ת הלכות קטנות ח"א ס"י ט' שכותב בזה"ל: **וזה כלל גדול שהיה מוסד בידינו אם הלכה רופפת בידך פוק חזי מה עמא דבר**, כי פשוט הוא אשר מאהבת ה' את עמו ישראל יסיר ממשול מדרכיהם ולא יטו כל העולם אחר היחיד אילו סברתו דחוויה עכ"ל, **ומינה במכש"כ שנאמר כן על כגון נידונו שעכ"פ מנהג העולם מבוסס בזה בנטיה אחר דעת הרוב, ואחר דבר שרובא דרובא מודים שמעיקרא דדינא אין כל חשש איסור בזה**. וכעת נבוא בע"ה לעצם פרטות ההלכה.

(א) והנה שפיר קאמר מר בהצעת דבריו בזה, דיש לומר דאפילו לדעת ר"ת דעלי' הוא דסמיך הב"ח בס' תרל"ה להחמיר בשאין המטר יכול לירד, בכגון נידונו יודה דמותר, כי החוש מעיד דבנסרים הדקים הנקראים בלאפון דהגשמים יורדים לתוך הסוכה בפרט בזמן שהגשמים מרובים, אם לא שיעשה כמות מופרז דלא שכיח, וא"כ אפי' לדעת ר"ת כשר, וא"כ גם בזה ל"ש חומרת הב"ח, ואולי הלטי"ש שהוא מדבר בהם אינם יורדים הגשמים אפי' כשלא ירבה בהם כ"כ רק יניחם אחד ליד השני, ע"כ, ודבריו דברי טעם המה.

ואוסיף ואומר, כי ביתירה מזו אנו למדים ממעשה - רב של ר"ת כפי שהובאה בספר אור זרוע ח"ב ה' סוכה סי' רפ"ה, וכפי לסבר - עצמו בזה, דהאור זרוע שם אחרי שמביא את שיטת ר"ת דס"ל דאם עשאה מעובה כדי להגן מן הגשמים היא פסולה, [אגב מלשון זה של אם עשאה מעובה כדי להגן מן הגשמים אפשר ללמוד דזה שסובר ר"ת שהיא פסולה הוא דוקא כשעשאה כן בכונה תחילה כדי להגן מן הגשמים, ולא כשיצא כן בלי כוונה תחילה, ובלוי כוונה תחילה אפשר לפסול רק משום גזירה בלבד אם יסבור בכזאת, וכך ראיתי בספר פתחא זוטא ה' סוכה שכותב באמת לבאר כן בשיטת ר"ת ע"ש ואכמ"ל] הוא מוסיף וכותב ז"ל: ומעשה בה"ר שמעון זצ"ל גיסו של ר"ת בנו של ה"ר יוסף זצ"ל שסייך סוכתו בנסרים שאין בהם ד' טפחים דאמר דלד"ה כשירה ועשה סוכה כמין כיפת החדר יפה מאד ותקועה במסמרות, ופסלה ר"ת משום דמצלת מן הגשמים, אבל השכיבן זה אצל זה כשירה דאז אינה מצלת מן הגשמים עכ"ל, הרי לנו דאפילו בנסרים שהמה הרבה יותר גדולים ורחבים מהבלאפונים /מהבלאפונים/ שהמה רק פחותים מד"ט, בכל זאת לא פסל ר"ת לסכך בהם כי אם היכא שגם תוקעם במסמרים, דאז רק אז נקרא זה דמצלת מן הגשמים, אבל אילו רק משכיבן זה אצל זה מבלי שיתקעם במסמרים אז היה גם ר"ת מכשירן מפני דאז אינה מצלת במציאות מן הגשמים, וא"כ מינה בק"ו בנסרים קטנים ודקים כמין /הבלאפונים/ הבלאפונים שהמה פחות ברחב בהרבה אפילו מטפח ומגיעים לכדי אצבע עד אצבע וחצי, דאם רק משכיבן זה אצל זה אפילו בצפיפות, ובלבד שאינו תוקען במסמרים, דבודאי נקראת הסוכה ככה"ג שאינה מצלת מן הגשמים, וכפי שרואים בחוש שהגשמים חודרים אל תוך הסוכה מבין הסדקים שבין בלאפון ובלאפון, וכשירה היא איפוא לכתחילה אפילו לדעת ר"ת.

(ב) והיה דסייך בלטי"ש שבב"ח סי' תרכ"ט שפוסק לחשוש מלסכך בהן, כד דייקין בדבריו חזינן דלא חש לכך מכה שיטת ר"ת, אלא חש לכך מכה דברי הסמ"ק בטור שם שכתב דנהגו העולם שלא לסכך בהם (בנסרים) כלל ומשום דלמא אתי לסכך בהם בקביעות בענין שאין גשמים יכולים לירד בה, דז"ל הב"ח: ואין לכסות בל"ט דאע"פ שלא נהגו עכשיו להקרות בל"ט וא"כ אין בהם משום גזירת תקרה מ"מ יש לחוש למ"ש הסמ"ק דילמא אתי לסכך בהם בקביעות שאין הגשמים יכולים לירד שם עכ"ל, הרי בהדיא דהב"ח קאתי עלה רק מכה חששא של הסמ"ק ואותו הדבר קאתי עלה מכה זה גם המג"א בשו"ע בס"ק כ"ב, וחושש מכה זה גם בסייך בשנדלין שמזכיר בדבריו כדעו"ש.

ואם ככה דהחששא בזה הוא רק מכה דברי הסמ"ק, יוצא לנו איפוא מזה דהב"ח קאתי עלה לא מכה איסור ממש אלא רק מכה מנהגא בלבד, וככתוב באמת בלשון זה במחבר בשו"ע /או"ח/ סי' תרכ"ט סעי' י"ח ז"ל: ונהגו שלא לסכך בהם כלל עכ"ל, וא"כ נוכל להשתמש על כך בפתגם המקובל ולומר היכא דנהוג נהוג והיכא דלא נהוג לא נהוג, ועל אחת כמה שהונהג על פי גדולים משום איזה סיבה שהיא בלהיפך, וככה קרה הדבר בנוגע לסייך בבלאפונים, דכאן בארץ ובמיוחד מה שידוע בפעיה"ק ת"ו, הונהג ע"פ גדולים היתר בדבר, ועשו מעשה גם בעצמם, זה עשרות בשנים, לסכך בהם לכתחילה, ולא לחוש בנסרים דקים כאלה לפן יבואו לסכך בהם בקביעות, יהיה הטעם איזה שיהיה [ואולי מפני שלא היה מצוי די ענפי עץ לסכך, או שחששו לתולעים הנופלים מן סככי ענפי אילנות אל המאכלים שבסוכה, ועיון שו"ת התעוררות תשובה סי' צ"ט ע"ש], ומכיון שהונהג הדבר להיתרא תו אין לחוש למנהג הפוך במקו"א, ומותר להמשיך להתנהג לסכך בהם אפילו לכתחילה.

וכך ראיתי בספר בית השואבה בדינים השייכים למין הראוי לסכך אות ק"ה שמבאר דברי המחבר בשו"ע דמוכח מדבריו דס"ל דהסוכה כשירה אפילו מדרבנן, אלא שנהגו כן משום חומרא בעלמא מטעם חששא זו ע"ש, וא"כ, פשוט הדבר דהיכא שמאיזה טעם שהוא הוסכם זה עידן ועידנין ע"פ גדולים בהסכמתם ובמעשה רב שעשו בעצמם שלא לחוש לכך, תו מותר לסכך בזה אפילו לכתחילה וכנז', ואסור להוציא שום לעז על זה.

(ג) ועוד זאת אמינא, דאפילו מהסמ"ק אין ראייה לומר שהיה חושש אפילו בכגון לט"ש שהוא דק יותר, כי יש לומר שמה שהי' חושש הוא רק אפי' בנסרים פחות מד', אבל יש בהם לפחות ג' טפחים או בקירוב לזה (עיי' ד"מ בטור) שנשכבים אז היטב וראויים להשתלב שפיר ולהתחבר זל"ז בדביקות כזאת שלא יוכלו גשמים לחדור דרכם אל הסוכה, ולכן חשש לזה לדילמא אתי לסכך בהם בקביעות כזאת שלא יוכלו הגשמים לרדת שם, אבל לא על לפחות מזה...

ומכיון שכן, א"כ תו יש לומר דאין לך אלא במה שנהגו בזה... באופן שיוצא לנו כי בסוג הבלאפונים כעין שלנו יש לומר שכו"ע יודו שכשר לסכך בהם אפילו לכתחילה, ובאופן שהמנהג בכאן לסכך בבלאפונים אינו סותר בכלל מנהג העולם מיסודו שלא לסכך בלטי"ש ובשינדלין...

(ה) שו"ר בספר ישכיל עבדי ח"ו חאו"ח סי' כ' שנשאל כבר על אודות זה מה שהעולם מסככי בבלאפון היפך פסק מרן /או"ח/ בסימן תרכ"ט סעיף י"ח, והעלה ג"כ להתיר... שיש חילוק בין במציאות דאז לבין המציאות בזמננו, ובזמננו נשתנה המנהג, דאין מסככים בנסרים כאלה וכו', ושו"ע זאת, שגם אלה שמקרים בבלאפונים הוא ע"י טיח שמטייחים אותם בטיט וסיד, וכמו"כ מוסיף עוד בדבריו לבאר כפי שביארנו לעיל, שבאלה הבלאפונים אין גם מקום לחוש לפן יבוא לסכך בהם בענין שלא ירד מטר מהם...

(ו) ועוד זאת אוסיף על כל האמור בחיזוק ההיתר לסכך בבלאפונים.

דהנה, מצינו לגדולי הדור וההוראה הסמוכים לזמנינו בפעיה"ק ת"ו, שנשאלו מסביב לשאלות שנולדו כתוצאה ממה שמסככי בבלאפונים, כגון על אודות האויר המהלך על כל הסוכה בין בלאפון לבלאפון, אם צריכים משום כך להניחם שתי וערב, ונשאלו ודנים על כך הגאון הגרי"ח זאננענפעלד ז"ל בספר שלמת חיים ח"א סימנים פ"ט - צ"ו, והגאון הגרי"ז מינצברג ז"ל ספרו שו"ת שארית ישראל חאו"ח סי' כ"ח, וכן בשלמת חיים ח"ב בתחילת הספר, או כגון על אודות עצי - הבלאפון שהיו מתיבות של עץ ועשה מהם בלאפון אי כשר לסכך בהם שדן בהם הגאון הגרצ"פ פרנק ז"ל במקראי קודש סוכות סי' י"ד [ובשאלה האחרונה עיון גם בספרי צ"א ח"ג סי' ס"ו ומ"ש הוראה על כך מהגאון הגרש"ס סלנט ז"ל], וכל אחד מהגאונים הנזכרים השיבו את חוות דעתם עליהם, אבל שום אחד מהם לא עמד ולא העיר על עצם הסייך בעצי - בלאפונים, ומסתמת דבריהם בזה אנו למדים שקסברי הנהו רבנן ז"ל שאין בזה שום חשש איסור שלא יהו יוצאים יד"ח בזה, וכי שמותר לסכך בהם אפילו לכתחילה...

(ז) כן ראיתי כעת מה שהעלה בזה בכחא דהיתרא גם בספר שו"ת יביע אומר ח"ד חאו"ח סי' מ"ט, ורק העלה שם דמ"מ נכון לסכך על רוחב הנסרים בקצת עלים וענפים כדי שלא יהי' חלל ואויר בריח שבין נסר לנסר על פני אורך הסוכה עיין שם, ופשוט הדבר שמועיל לזה גם אם מסכך כנז' מהבלאפונים בעצמם, ולעצם חשש זה יעו"ש בספר שלמת /שלמת/ חיים שהגרי"ח ז"ל לא חשש לחששא זו כלל...

(ח) לאור כל האמור הלכה יוצאת לנו בנידון שאלתו דמר, דאין מקום לערער על הסומכים להקל ולסכך את הסוכה בבלאפונים, שרבים המה, כי יסודתו בהררי קודש, ומכש"כ שאין כל מקום למחות לב"ב ולהסרים למשמעתו שנוהגים בכזאת לסכך בבלאפונים, והנה לישראל אם אין נביאים הן בני נביאים הן, ומנהגם כדת וכדין. והנני בכבוד רב ובברכה מרובה אליעזר יהודא וולדינברג.

- חזו"ע סוכות, דיני הסכך סעיף טו

...ובזמן הזה פשט המנהג פה עה"ק ירושלים לסכך בנסרים דקים (פלפונים) שאין ברחבן אפילו שיעור טפח, מפני שאין עושים מהם תקרה, ולא שייכא בהו גזרת תקרה. פוק חזי מאי עמא דבר. ובכדי שלא יהיה בין הנסרים ריוח אויר על פני כל הסוכה, יש לתת על רוחב הנסרים לרוחבם נסרים או ענפי אילן⁴.

נסרים דקים המחברים ודין סכך לנצח

- הלכות חגים – הרב מרדכי אליהו – פרק נ סעיפים לט-מ

לט. סכך לנצח - יש כמה סוגים, חלקם פסולים ממש, וחלקם כשרים בדיעבד (שמה הקרש היה "כלי" המקבל טומאה, והחוסים המחזיקים פסולים, ועוד יש לחוש ל"גזירת תקרה") ולכן אין ראוי לסכך ב"סכך לנצח", אלא בענפי אילנות. וכתב הרמב"ם (הל" סוכה פ"ה ה"ד) שגזרו חז"ל שלא לסכך באניצי פשתן "מפני שנשתנית צורתו וכאילו אינו מגידולי קרקע" והוא הדין כאן. בדיעבד אם מתארח אצל אנשים אחרים שסיככו ב"סכך לנצח", יכול לאכול אצלם ולהסתמך על המקילים (עיין שו"ע תרכט סע' ב, ו, יד ונו"כ).

מ. יש שנהגו שלא לסכך ב"פלפונים" שהם קרשים דקים ומשופים, אלא רק בעצים לא משופים, ויש שנהגו לסכך בהם ובלבד שלא יהיו מארון או מארג שפורק (אחרונים).

- שו"ת יחיה דעת חלק א סימן טד

שאלה: האם מותר לסכך את הסוכה בסכך לנצח, שעשוי מנסרים דקים הקשורים בחוטי כותנה?

תשובה: בגמרא מסכת סוכה (דף י"ב ע"ב), נאמר, סיככה באניצי פשתן, כלומר: פשתן שנידק וניפץ, פסולה. והסביר הרמב"ם (בפרק ה' מהלכות סוכה הלכה ד'), שאף על פי שכל זמן שעדיין לא נטוה הפשתן אינו ראוי לקבל טומאה, ועוד, שהפשתן הוא גידולי קרקע, ואין סיבה לפסולו מן התורה, מכל מקום גזרו חכמים שלא לסכך בו, מפני שנשתנית צורתו וכאילו אינו גידולי קרקע. והראב"ד בהשגות שם, נתן טעם אחר, לפי שהפשתן שנידק וניפץ ראוי ליתנו בכרים וכסתות, ואז נעשה ראוי לקבל טומאה על ידי דבר אחר, לפיכך אין לסכך בו. והתוספות בסוכה (י"ב ע"ב) הסבירו הטעם, לפי שהוא קרוב לבוא לכלל טומאה לכשיהיה נטוה...

ואם כן לפי דעת הרמב"ם במלחמות ה' פ"ב דסוכה (כ"א ע"ב), שהלכה כרבי יהודה שהסומך סוכתו בכרעי המטה ואינה יכולה לעמוד בפני עצמה פסולה, וכמי שאומר בגמרא שם, שטעמו של רבי יהודה לפי שהוא מעמידה בדבר המקבל טומאה, וכ"כ הר"ן שם. לפי זה לכאורה נראה שיש מקום לפקפק על הסכך הזה, מפני שהמעמיד שלו חוטי צמר גפן שאין לסכך בהם.

אולם מלבד שהתוספות והרא"ש (סוכה כ"א ע"ב) כתבו, שאין עיקר הטעם כמי שאומר מפני שמעמידה בדבר המקבל טומאה, אלא כמי שאומר מפני שאין לה קבע, ולכן אם יש גובה י' טפחים מן המטה לסכך כשרה. וכתב מרן הבית יוסף א"ח/ (סוף סי' תר"ל), שכן דעת הר"ף, ולכן פסק בשלחן ערוך שם להקל, ולפי זה מותר להעמיד את הסכך אף בדבר שאסור לסכך בו. (וראה בס' ההשלמה, ובס' המאורות סוכה שם). ובתשובת מהרי"ל (סימן קנ"ז) כתב גם כן, שמותר להעמיד את הסכך אף בדבר המקבל טומאה, הואיל ורוב הפוסקים פסקו כרבנן דרבי יהודה שהסומך סוכתו בכרעי המטה כשרה. ואפילו למי שפוסק כרבי יהודה, הרי יש אמורא שמפרש טעמו של רבי יהודה מפני שאין לה קבע, וכתב הרא"ש שכן עיקר, ולפי זה מותר ג"כ להעמיד הסכך בדבר שראוי לקבל טומאה. וכן נ"ל להלכה, ושכן נהגו כל רבותינו, ואין בזה ספק כלל עכ"ד. (וע"ע בשו"ת רב פעלים ח"ב חאו"ח סי' ס"ה). ועוד שאפילו לפ"ד הרמב"ם ור"ן שסוברים להחמיר, וכ"כ כמה אחרונים להלכה, יש מקום להכשיר הסכך שבנידוננו, על פי מה שכתב הריטב"א בחידושו לסוכה (דף י"א ע"ב), שאף הפוסקים שאוסרים להעמיד הסכך בדבר שראוי לקבל טומאה, מכל מקום כל דבר שהאיסור לסכך בו אינו אלא מגזירת חכמים, לא גזרו חכמים לאסור להעמיד בו סכך הסוכה, משום שהטעם שאסור להעמיד בדבר שאסור לסכך בו, אינו אלא משום גזרה שמא יבוא לסכך בו ממש, אבל כשהאיסור לסכך בו מדברי סופרים, מותר להעמיד בו הסכך, משום שגזירה לגזירה לא גזרינן.

ולכן חוטי כותנה שפיוסולם לסכך הוא רק מדרבנן, לדעת הרמב"ם מפני שנשתנית צורתו, ולדעת הראב"ד מפני שראוי ליתנו בכרים וכסתות, מותר להעמיד בו הסכך לכתחילה. ואף שהגאון בעל פרי מגדים באשל אברהם (סי' תרכ"ט אות י"א) נסתפק אם גזרו בזה גזירה לגזירה, ויש אחרונים שפסקו להחמיר, העיקר כמו שמפורש בדברי הריטב"א הנ"ל להקל. וכן פסק הגאון רבי יהודה שמואל אשכנזי בספר בית השואבה. וכן פסק הגאון רבי חיים פלאגי' בספר לב חיים חלק ב' (סימן ק"כ). וע"ע בשו"ת אבני נזר (חאו"ח סימן ת"ע אותיות ב' - ג') ע"ש. וכן עיקר התיר אף לכתחילה להלכה ולמעשה.

- אז נדברו - הרב בנימין יהושע זילבר - חלק ב סימן 10 - סיכוך במחצלאות

...היות שנתפשט בעירנו ב"ב ת"ו לסכך במחצלאות ע"פ הוראת הגאב"ד המיוצר באופן מיוחד מסוג קש בלא תערובת מין אחר, ומפה לאוזן מוסרים שכ' הדר"ג שליט"א נזהיה בזה שמבואר באיזה פוסק לאיסור, וכאשר הצעתי לעצמי הסוגיא דגמרא והפוסקים לא מצאתי פוסק אחד שאוסר ואין מקום להחמיר בזה.

וזה הצעת הסוגיא והפוסקים במשנה סוכה ב' תנן: מחצלת קנים גדולה עשאה לשכיבה מקבלת טומאה ואין מסככין בה לסיכוך מסככין בה. ולפי מסקנת הגמרא לפי רבנן - מדובר בסתם - דסתם גדולה הוא לסיכוך וסתם קטנה לשכיבה, ואם עשאה בפירוש לסיכוך בין גדולה ובין קטנה מסככין בה. ויש פלוגתא בפירוש "עשאה לסיכוך" מובא ברא"ש בשם רבינו ישעיה שאפילו במקום שעושין אותן לשכיבה הקונה אותן מן

⁴ ובהערה שם הערה יב הביא הגר"ע יוסף שכן פסקו לקולא הגר"ש ז"א אויערבך (בהליכות שלמה עמ' קנו). ושכן הורה להלכה ולמעשה הגר"צ"פ פראנק (מקראי קדש סי' יד עמ' נט). וכן הביא את פסק הגרי"א ולדנברג מהצ"א דלעיל.

האומן על דעת לסכך מותר לסכך בה והרא"ש חולק על זה שהולכין אחר מנהג המקום שאם דרכן לשכיבה אפילו אם קנאה ע"ד לסכך או אפילו אם צוה לאומן לתקנה ע"ד לסכך אין מסככין בה כי מי יודע אם תקנה לכך כיון שדרך אנשי המקום לעשותן לשכיבה. וכן בטוש"ע סימן תרכ"ט סעיף ו'.

והנה לפי ר"י מיירי במקום שעושין לזה ולזה לכן דעת הקונה מכריע וע"ז חולק הרא"ש דאסור משום חשדא אבל בעשן לשם שכיבה בין לר"י ובין להרא"ש אסור מדינא וכ"ה ברא"ש...

זכינו מהאמור דאם עשאן מפורש לשם סיכוך בודאי דלכו"ע מותר מדינא ואינו אלא משום חשדא והולכין אחר מנהג המקום ולא דוקא כל המקום אלא בתר רוב המקום כמוש"כ הרמ"א. והנה אף שכתבו האחרונים ומובא במ"ב ס"ק י"ח דבמקומותיהם סתם מחצלות הוא לשכיבה, **הרי כהיום באה"ק אינו כן וביחוד בערים הגדולות ורובם ככולם אין משתמשין לשכיבה לכן אם עושים לשם סיכוך אין חוששין לחשדא...**... וכבר אמרו בירושלמי שאין לעשות גזירות חדשות וכ"ש שאין לקבוע מעצמנו שבמקום שאינם בני תורה יש להחמיר במקום שהפוסקים לא אמרו... ודבר זה הוא תיקון גדול ובפרט בערים הגדולות שאינו מצוי סכך כשר בלא פקפוק... וכעת נתקבל אצלי הספר מנחת יצחק ח"ד וראיתי שדבר זה פשוט לו דמותר במקומות הנ"ל אם נעשה לסיכוך...

תשובת הגרי"ש אלישיב שליט"א

...והנה גופא דעובדא הכי הוה, הביאו לפני מחצלת עשוי מעצי "דיקט" דקים ארוגים בחוטים ואמרתי להשואל כי יש לדון עפי"מ"ש הרשב"א הו"ד בבי"ט ס' תרכ"ט דכיון דהנסרים תקועים במסמרים הרי כל הנסרים כנסר אחד רחב, ויש בהם משום גזירת תקרה [והדין בתשו' הרשב"א ה' כשיש מרחק בי נסר למשנהו ולכן כתב דיש שחולק ע"ז אבל כשהנסרים מונחים אחד ע"י השני קבועים במסמרים לכו"ע הוה כנסר רחב אחד וכמ"ש המג"א ס' תרכ"ו סק"ו ובסי' תרל"ב סק"א].

והנה "דיקט" מין עץ הוא המתקלף לחתיכות דקים, ולא מצינו בנסרים חילוק בין עץ עבה למין עץ דק, גם בנסר ד' אם יש בו נקבים נראה שלא יצא מכלל נסר ומכיון שהם דבוקים ע"י אריגה הרי נעשה משום זה כנסר רחב ד' ויש לדון משום פסול נסר ד' גם במקום שאין מנהג אנשי המקום לשכיבה.

[זאת ועוד, איכא לברורי מה טיבם של החוטים המחברים את החתיכות אם הוי ממין המסככים בו דאל"כ יש בו גם משום מעמיד בדבר שאין מסככין בו].

והנני בזה ידידושת

יוסף שלו' אלישיב

- אור לציון תשובות ד פרק כד - דיני הסכך (עמ' קנד) סעיף יא

שאלה. "סכך לנצח" העשוי ממחצלת עצים ארוגה בחוטים, האם מותר לסכך בה.

תשובה. אם העצים ארוגים בחוטי פשתן או כותנה, מותר להשתמש בו לכתחילה. אבל אם ארוגים בחוטי ניילון, אין להשתמש בו לכתחילה אם ללא החוטים אין העצים עומדים ברוח מצויה. ובדיעבד שהזדמן לסוכה כזו, רשאי לישיב שם לכתחילה, ולברך שם ברכת לישיב בסוכה.

- בהערות שם הערה יא

...והנה אף שהיו מצויים פעם מחצלות לשכיבה, וכן כיום מצוי בארצות ערב (ונקרא חצילה), אבל במקומותינו אין המחצלות לשכיבה, ולא עושים אלא לסיכוך, ואינם מקבלות טומאה. אלא שיש לדון במה שקרוי היום "סכך לנצח" שהוא עשוי כעין מחצלת של עצים דקים הארוגים בחוטי כותנה או פשתן או ניילון וכיוצא בזה, והרי כבר נתבאר לעיל בתשובה ח' שאין להעמיד לכתחילה בדבר הפסול לסכך, וא"כ יש לברר מה דין חוטי פשתן או כותנה או ניילון.

והנה בשו"ע בסימן תרכ"ט סעיף ד' כתב, סככה בפשתן כשלא נידק ולא ניפץ כשרה, דעץ בעלמא הוא, אבל אם נידק וניפץ פסולה. ובסעיף ה' כתב, בחבלים של פשתן פסולה, של גמי ושל סיב כשרה, ומבואר בדברי הרמב"ם בפרק א' מהלכות כלים הלכה י"ב, שחבלים השזורים מצמר ופשתים אינם מקבלים טומאה. אלא שכתב הרמב"ם בפרק ה' מהלכות סוכה הלכה ד', שאין מסככין בפשתן שנידק וניפץ מפני שנשתנית צורתו וכאילו אינו מגידולי הקרקע, והיינו מדרבנן משום מראית העין, וכן עיקר. (אף שלדעת רש"י בסוכה דף י"ב ע"ב הוא מדאורייתא. וראה גם בשער הציון שם ס"ק כ'). ואפשר שכן הוא גם דעת הרא"ש שם סימן כ"ד אף שפסק להקל בשרה את הפשתן בלבד. וראה בדברי הר"ן שם בדעת הרי"ף וראה מש"כ בקרבן נתנאל שם אות כ' ובספר בית השואבה דינים השייכים למין הראוי לסכך אות כ' ואת כ"ב ע"ש).

וכיון שחוטי הפשתן אינם אסורים אלא מדרבנן, הרי שאף שאין לסכך בהם, וכמ"ש בשו"ע, מכל מקום להעמיד בהם את הסכך מותר, כיון שאין האיסור להעמיד בדבר הפסול לסכך אלא מדרבנן, שמא יבוא לסכך בו, וכמו שנתבאר לעיל בבאורים לתשובה ח', והוי גזירה לגזירה. וכן מבואר בדברי הריטב"א בסוכה דף י"א ע"ב, שאין איסור לסכך בדבר שהוא מדרבנן, משום דהוי גזירה לגזירה, ע"ש. (והובא בכה"ח שם אות נ"ה). וכן כתב הגר"א בסימן תר"ל סעיף א', ע"ש. וראה גם בבאה"ל סימן תר"ל סעיף א' ד"ה כל. (וראה בפרמ"ג בסימן תרכ"ט א"א ס"ק י"א ובמ"ב שם ס"ק כה). וראה בזה בשדי חמד אסיפת דינים מערכת סוכה סימן ד' אות ו', ע"ש. והוא הדין לחוטי כותנה, דהיינו צמר גפן, (הנקרא קוטון), ראה רש"י שבת דף כ"א ע"א ד"ה משחא דקאזא), שאינם מקבלים טומאה, וכמבואר במג"א שם ס"ק ג', (וראה גם בשלטי הגיבורים בסוכה דף י"ב ע"א אות ד), אלא שפסולים מדרבנן משום שנשתנית צורתו, וכמ"ש גם במג"א שם, שאפשר להעמיד בהם את הסכך. והוא הדין לחוטי קנבוס, שעושין מהם בזמנינו חבלים, שאינם פסולים אלא מדרבנן, כמבואר במג"א שם, ואפשר להעמיד בהם את הסכך. אלא שיש להזהר שאם יש בסך כל החוטים כל כך שצילתם מרובה מחמתם, שאין להכשיר הסוכה אף שיש שם קנים הרבה. וראה בענין זה באורך לעיל בפרק כ"ב תשובה א', ע"ש.

ואולם אם הסכך מחובר בחוטי ניילון אין לסכך בו, שכן אין הניילון גידולו מן הארץ, וראה בזה באורך בספר אור לציון תשובות ח"א סימן ג', ומבואר בשו"ע שם סעיף א' דבעינן שיהיה צומח מן הארץ. וכן לא יסכך בסכך המחובר בחוטי גומי.

ועל כל פנים בדיעבד אין לפסול הסוכה בכל אופן, וכמו שנתבאר לעיל בתשובה ח', שאף שאין להעמיד לכתחילה בדבר הפסול לסכך, בדיעבד כשר, ואם אינו יכול כעת לתקן, או שהוזמן לסוכה כזו אצל חבריו, רשאי לכתחילה לישיב בסוכה זו, ואף לברך שם ברכת לישיב בסוכה.

וכל זה שהחוטאים מעמידים את הסכך, דהיינו שבלא החוטאים הסכך היה נופל ברוח מצויה, אבל אם אף בלא החוטאים הסכך עומד ברוח מצויה, אין זה בגדר מעמיד, ומותר אף בחוטי ניילון. (וראה גם בחזו"א בסימן קמ"ג ס"ק ב').

- בתפילה למשה ח"ב סי' לח דן באריכות בסכך לנצח מצד שאין הכוכבים נראים, וכתב שישאיר מקום מועט פחות מ-ג' טפחים על כל אורך הסוכה שיראו הכוכבים דרך שם. ע"ש.

ובחלק ד סי' נ דן בסכך לנצח שהקנים דקים מאוד ובשטח הסוכה למטה יש ריבוי שמש מצל. והסיק שם (עמ' שלג) שכל "שהסכך שלה מרובה מן האוירים שבסכך, אפילו אם הסיכוך דק וחמתה תהיה מרובה מצלתה למטה בקרקע הסוכה כשרה. שכיון שהסכך שלה ראוי לעשות רוב צל או מחצה צל בגובה נמוך יותר, שם סכך עליו. ומטעם זה מותר לכתחילה לסכך סוכה בסכך שמכונה "סכך לנצח" אע"פ שהחמה שנכנסת דרך האוירים שבו מרובה מהצל לרוב דקות הסכך. אבל סוכה שהסיכוך שלה שווה לאוירים שבו וכל שכן אם פחות מהם, פסולה. מפני שאינו ראוי לעשות מחצה צל בשום גובה שנעמידו, שהדבר ידוע שהחמה שנכנסת דרך האוירים שבו מתפשטת בריחוקה ותהיה מרובה על הצל בכל גובה שהוא, לפיכך אין עליו שם סכך ופסול".

- ילקוט יוסף סימן תרכט סעיף כא

יש להתיר אף לכתחילה לסכך את הסוכה ב"סכך לנצח" העשוי מנסרים דקים הקשורים בחוטי כותנה. שהעיקר להלכה להקל להעמיד הסכך אף בדבר שאסור לסכך בו מדרבנן.

- בהערות שם (עמ' רסט-רעג)

אין לחוש בסכך לנצח משום גזירת נסרים הרחבים ד' טפחים

ע"ש. וכבר כתב בשלטי הגבורים (סוכה יג): דה"ט דכמחצלאות העשויות לסיכוך שאף על פי שהן ארוגות ואגודות אין בהן משום גזרת חבילה, שכל אגד שנעשה כדי לקיים מלאכתו אין בו משום אגד. [והובא בב"ח (סימן תרכו אות י)]. גם בשו"ת בנין שלמה (סימן מה) כתב, שלא גזרו גזרת חבילה, אלא דוקא כשהיו אגודים מתחלה שלא לשם סכך, ואח"כ סיכך בהן, בזה הוא שגזרו חז"ל, משא"כ כשאגד אותם לשם סוכה ליכא למגור שמא יניח החבילה לייבש, ואח"כ ימלך לסכך בהם, כיון שבשעה שאגדם התכוון לאגדם לשם סוכה. (אלא שסיים וצ"ע).

וכיצא בזה כתב הגאון בית מאיר (סימן תרכט) אודות מה שנהגו בעירו שמסככים בענפי ערבות גדולים, וגודלים אותם כחטיבה אחת, ויש שרוב תיקונם נעשה להניחם תוך העגלות, אולם עינינו הרואות שאלו אין להם בית קיבול, אלא פשוטים, והנעשים לעגלות יש להם תוך

אינם אלא פשוטי כלי עץ. ומכל שכן שנתקנו בפירוש אצל האומן לסכך בהם, ופשוט שכשרים לסכך בהם בלי שום פקפוק. ע"ש. ונ"ד נמי דמי למחצלת העשויה לסיכוך.

והנה הדיקטים הם מעץ, וגידולם מן הארץ, ובין הדיקטים יש אויר כל שהוא, באופן שהגשמים יורדים לתוכה, ואין לזה דמיון לנסר הרחב ד' טפחים שאין מסככין בו, כי ניכר לעין כל רואה שהסכך מחובר בכמה דיקטים, והריחוק שבינתיים יעיד על כך, וגם לא דמיון לסיכוך בחבילה דלא מהני, אלא דומה למחצלת של קנים ושל קש, שאם עשאה לסיכוך מסככין בה. [ועיין עוד בשו"ת אבני נזר (סימן תעג)]. וכתב הרמ"א דהיינו שרוב בני העיר עושים אותה לסיכוך. וכאן שמו מעיד עליו "סכך לנצח" שנעשה לסיכוך.

גם בשו"ת הרדב"ז (ח"ד סי' צו) כתב, שמחצלת של קנים שעשאה לסיכוך, אפילו עביד לה נדנפא כשרה, שדוקא מחצלת העשויה סתם, הגדנפא מוכיחה עליה שהיא עשויה לכלי, אבל אם עשאה בהדיא לשם סיכוך פשיטא דאע"ג דעביד לה גדנפא אין בכך כלום, וכשרה היא.

ושוליים ואחוריים, ואלו אינם אלא צד אחד פשוט, ואף אילו היו נעשים להציגם מן הצד בעגלות, אינם אלא למחיצה שלא יפול מהם דבר. הילכך אין מקבלים שום טומאה שהרי

תשובה על דברי הגרי"ש אלישיב שחשש לפסול "סכך לנצח"

נביאים בני נביאים הם). ועוד, שהורי הסכך הזה הוא מתקפל כמו מחצלת, ולא דמי לנסר. הילכך כיון שנעשה לסיכוך, ליכא למיחש למידי. כדמוכח גם כן בשו"ת אבן יקרה (ח"ג סימן קמז). ע"ש. וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ו הא"ח סימן עד). ע"ש. גם הגרש"ז אורבך בשלמי מועד (עמוד צט) כתב, שאף שהרה"ג רי"ש אלישיב פוסל, דעתו להכשיר, שאין בזה משום גזרת תקרה, כיון שהדיקטים דקים ורכים, ודינם ככל מחצלת שעשאוה לסיכוך, שהיא כשרה לסכך בה. ע"ש. וראה בכל זה בהערה הבאה באורך.

ואף שבספר אז נדברו (ח"ב סימן טו עמוד קיג, וחלק יב סימן לה עמוד פא) הביא בשם הגרי"ש אלישיב, שיש לחוש בזה למה שכתב הרשב"א, בשם אחד מרבותיו, המובא בב"י (סימן תרכט ב"ה ובתשובות להרמב"ן), שכיון שהנסרים תקועים ומחוברים, נעשו כל הנסרים כנסר אחד הרחב ד' טפחים שפסול לסכך, משום גזרת תקרה, מכל מקום. אין זה מחוור, כיון שיש אור מפסיק בין הדיקטים, [ואף הרשב"א שם לא פסק להחמיר בזה בהחלט, שהרי סיים הרשב"א, שיש שחלקו על זה, וכיון שנהגו היתר בדבר, הנח להם לישראל, שאף על פי שאינם

אחד רחב ארבעה דמו, שיש בו משום גזרת תקרה, ויש שנחלקו על זה, ומכיון שנהגו אצלכם היתר, הנח להם, שאף על פי שאינם נביאים בני נביאים הם. ע"כ. הרי שלא החליט לאסור. ואדרבה כתב להתיר במקום שנהגו היתר. וכ"כ בשו"ת אבני נזר (האר"ח סימן תעג), שהרשב"א לא החליט כטעם זה לאסור. ע"ש. וכל שכן מחצלת שהיא מתקפלת ואין לה שום דמיון לנסרים. וכל שלא גזור חז"ל במחצלת משום גזרת תקרה, אנו נמי לא גזרינן, שאין אנו יכולים לגזור גזרות אחר רבותינו חכמי התלמוד. וכ"ש בזמנינו דלא שכיח כלל להשתמש במחצלות בגנים בתור תקרה.

והנה אף שהגרי"ש אלישיב שם השיב לו להעמיד דבריו להחמיר, ע"פ מ"ש הרשב"א בתשובה, הובא בב"י (סימן תרכט), שכיון שהנסרים הפחותים מארבעה טפחים תקועים במסמרים הרי כל הנסרים כנסר אחד רחב דמו, ויש בהם גזרת תקרה, וה"נ בג"ד. ע"כ. אין דבריו מחוורים להלכה, והצדק בזה עם הרה"ג ר"ב זילבר ה"ל, שהתיר, כי המעיין בתשו' הרשב"א (ח"א סימן ריג) יווכח שלא כתב הרשב"א כן אלא רק לתת טעם לאותו חכם שאסר, שאולי טעמו מפני שמכיון שהנסרים תקועים במסמרים ואין ביניהם ג' טפחים כנסר

לסכך בה". והסביר שם הטעם, שכיון שהם דקים ורכים והמחצלת שנעשית מהם מתקפלת, אין בה משום גזרת תקרה, ודינה ככל מחצלת העשויה לסיכוך שמסככים בה. ע"ש. גם בערוך השלחן (אות ד) כתב, שיש שעושים הסכך מקנים ארוגים וכו', ופשיטא שהם כשרים. ע"ש. וכן העלה בשו"ת חלקת יעקב (ח"א סימן קפז),

ולדברי הרב אלישיב מה יענה להלכה פסוקה בש"ס ובפוסקים, שמחצלת גדולה העשויה לסיכוך מסככים בה, ולמה לא גזור עליה, מפני שנעשית כנסר אחד הרחב ארבעה, שיש בו גזרת תקרה. אתמהא. אלא ודאי שאין שום דמיון בין מחצלת שהיא רכה, לנסרים הראוים לתקרה. ולכן בג"ד אין כאן בית מיחוש כלל.

וע, שאין לאסור מחצלת הקנים הקשורים יחדיו והם יותר מכ"ה קנים, משום איסור חבילה, כמ"ש מרן בש"ע (סימן תרכט סט"ו), שאסור לסכך בחבילה שיש בה כ"ה קנים או יותר, שלא אסרו אלא בחבילה שדרך ליבשה, וכמ"ש בש"ע שם,

גם בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סימן עד) הביא החשש של הגרי"ש א' להחמיר, ע"פ דברי הרשב"א שהובאו בב"י ה"ל, וכתב ע"ז, איכרא דחשש זה לא נראה לי, שכיון שהמחצלת מתקפלת ככל דבר רך, אין זה בגדר גזרת נסר שיש בו ארבעה וכו'. ע"ש. גם הגרש"ז איערבאך בספר הליכות שלמה (עמ' קכה) כתב, וז"ל: "מחצלת העשויה מקנים דקים ורכים, כל שנעשית לסיכוך, כשרה

דופן עקומה, ד' טפחים סכך פסול ו-ג' טפחים אויר

דופן עקומה, ד' טפחים סכך פסול ו-ג' טפחים אויר

- משנה מסכת סוכה פרק א משנה ט
...הרחיק את הסיכוך מן הדפנות שלשה טפחים פסולה

- משנה מסכת סוכה פרק א משנה י
בית שנפחת וסיכך על גביו **אם יש מן הכותל לסיכוך ארבע אמות פסולה** (רש"י: אבל בפחות - כשרה, הלכה למשה מסיני: ואין תקרת הבית כאילו היא הדופן שנעקם למעלה, ואין כאן סכך פסול לפסול הסוכה, ולא יישן תחת זה). וכן חצר שהיא מוקפת אכסדרה סוכה גדולה שהקיפוה בדבר שאין מסככים בו אם יש תחתיו ארבע אמות פסולה.

- תלמוד בבלי מסכת סוכה דף יז עמוד א
אמר רבה: אשכחתינהו לרבנן דבי רב דיתבי וקאמרי: **אוייר פוסל בשלשה, סכך פסול פוסל בארבעה.**

ואמינא להו אנא: אויר דפוסל בשלשה מנא לכו - דתנן: הרחיק את הסיכוך מן הדפנות שלשה טפחים - פסולה, סכך פסול נמי - לא ליפסיל אלא בארבע אמות, דתנן: בית שנפחת וסיכך על גביו, אם יש בין הסיכוך לכותל ארבע אמות - פסולה. ואמרו ליה: בר מינה דההיא, **דרב ושמואל אמרי תרוייהו. משום דופן עקומה⁵ נגעו בה** (רש"י: להכשיר, דאמרינן: דופן הוא, ולא סכך, ואין כאן פסול, וכי אמרינן בארבעה - כגון באמצע, רחוק מן הכותל ארבע אמות, דינו יכול לבטלן על ידי עקימת דופן, ונמצא חוצץ בסוכה בין כשר לכשר, וארבעה הוי מקום חשוב להיות חציצה⁶).

... (דף יז עמוד ב) ... בסורא אמרי להא שמעתא בהאי לישראל. **בנהרדעא מתנו, אמר רב יהודה אמר שמואל: סכך פסול, באמצע - פוסל בארבעה, מן הצד - פוסל בארבע אמות. ורב אמר: בין מן הצד בין באמצע בארבע אמות.**

תנן: נתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה טפחים - כשרה. **בשלמא לרב, דאמר בין באמצע בין מן הצד בארבע אמות - משום הכי כשרה.** אלא לשמואל, דאמר באמצע בארבעה, אמאי כשרה? - הכא במאי עסקינן, מן הצד. תא שמע: שני סדינין - מצטרפין, שני נסרים - אין מצטרפין. רבי מאיר אומר: נסרים כסדינין. **בשלמא להך לישנא דאמר רב בין באמצע בין מן הצד בארבע אמות,** מאי מצטרפין - מצטרפין לארבע אמות. אלא להך לישנא דאמר רב באמצע בארבעה, הכי דמי? אי דאית בהו ארבעה - למה להו אצטרופי? אי דלית בהו ארבעה - קניא בעלמא ניהו! - לעולם דאית בהו ארבעה, ומאי מצטרפין - מצטרפין לארבע אמות מן הצד. תא שמע: סככה בנסרין של ארז שיש בהן ארבעה - דברי הכל פסולה. אין בהן ארבעה, רבי מאיר פוסל, ורבי יהודה מכשיר. (דף יח עמוד א) ומודה רבי מאיר שאם יש בין נסר לנסר כמלא נסר, שמניח פסל ביניהם וכשרה. **בשלמא למאן דאמר בין באמצע בין מן הצד בארבע אמות - משום הכי כשרה.** אלא למאן דאמר באמצע בארבעה, אמאי כשרה? - אמר רב הונא בריה דרב יהושע: הכא בסוכה דלא הוויא אלא שמנה מצומצמות עסקינן, ויהיב נסר ופסל, ונסר ופסל, ונסר ופסל מהאי גיסא, ונסר ופסל ונסר ופסל מהאי גיסא, דהוו להו שני פסלין באמצע, ואיכא הכשר סוכה באמצע.

- תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת סוכה פרק א הלכה יא
תני רבי חייה אויר פסול פוסל בג' טפחים סכך פסול אינו פוסל אלא בד' אמות. א"ר יוסה אף אנן תנינן תרתיהון אויר פסול פוסל בג' טפחים דתנינן הרחיק את הסיכוך מן הדפנות שלשה טפחים פסולה. סכך פסול אינו פוסל אלא בד' אמות דתנינן בית שנפחת וסיכך על גביו אם יש בין כותל לסיכוך ד' אמות פסולה הא פחות מיכן כשירה.

מהו לישן תחתיו. התיב רבי יצחק בן אלישי' הרי טיט הנרוק משלים במקוה ואין מטבילין בו. והכא משלים בסוכה ואסור לישן תחתיו.

חזקיה אמר מפני שהיא נראית כדופן עקומה (פני משה: עלה דההיא דקאמר ר' יוסה קאי דבענין דסכך פסול אינו פוסל אלא בארבע אמות דילפת לה ממתני' דידן שאני הכא דמן הצד הוא וטעמא דד' אמות פסולה הא פחות מכאן כשירה מפני שנראית כדופן עקומה אבל באמצע לעולם אימא לך דסכך פסול פוסל בארבעה טפחים אף בסוכה גדולה. וכן תני ר' הושעיה וכו' וכל הני אמוראי דטעמא דמתני' דמכשירין בפחות מארבע אמות מפני שהיא נראית כדופן עקומה) תני ר' הושעיה מפני שהיא נראית כדופן עקומה ר' בא ר' חייה בשם ר' יוחנן מפני שהיא נראית כדופן עקומה רבי זעירה ר' יסא בשם כהנא מפני שהיא נראית כדופן עקומה. א"ר יונה לר' יוסי ולמה לי נן אמרין משום שאין סכך פסול פוסל אלא בד' אמות.

- ספר הלכות גדולות סימן יד - הלכות סוכה פרק סוכה שהיא גבוהה

⁵ תלמוד בבלי מסכת סוכה דף ה עמוד ב: "דאמר רבי חייה בר אשי אמר רב: שיעורין חציצין ומחיצין הלכה למשה מסיני".

תלמוד בבלי מסכת סוכה דף ו עמוד ב: "כי אתאי הלכתא - לגוד ולבוד ודופן עקומה".

⁶ מכיון שהפסול הוא משום ששיעור ד' טפחים (מקום חשוב) יוצר חציצה, ממילא אין הפסול אלא כשהחציצה היא על פני כל אורך הסוכה שאז הסוכה הופכת להיות כשתי סוכות ולכן אם בכל צד יש הכשר סוכה ו-ג' דפנות, הרי ששני החלקים כשרים. וה"ה כשיש הכשר סוכה בצד אחד. ומ"מ לא ישב תחת הסכך הפסול. ואם הסכך הפסול אינו כנגד כל אורך הסוכה, שני החלקים אינם מתפצלים ועל כן הסוכה נשארת בכשרותה ובלבד שלא ישב תחת הסכך הפסול. וכן עולה מהרמ"א ומהמשנ"ב:

- רמ"א על השולחן ערוך אורח חיים סימן תרלב סעיף ב

הגה: ...והוא דסכך פסול בד', ואויר בג', היינו דוקא שהפסיק סוכה לשתיים ולא נשאר שיעור הכשר סוכה עם דפנות במקום אחד; אבל אם נשאר שיעור סוכה במקום אחד, המקום ההוא כשר, ואף שמבחוץ אם מחובר לו מן הצדדים (טור).

- משנה ברורה סימן תרלב ס"ק טז

ואף שמבחוץ - ר"ל פעמים אף חלק החצון שמבחוץ ג"כ כשר בין בסכך פסול ובין באויר כגון שמחובר מן הצדדין אז מצטרף הפנימי והחצון להכשר סוכה דהיינו אפילו אין בפנימי לבד שיעור הכשר סוכה [מ"א בשם הפוסקים] ומ"מ אותו חלק של אויר או סכך פסול אין לישב תחתיו לכ"ע ובספר בכורי יעקב מפקפק על זה שכתבנו דמצטרף הפנימי והחיצון להכשר סוכה עיי"ש.

והלכתא אויר פוסל בשלשה טפחים בין בסוכה גדולה ובין בסוכה קטנה, סכך פסול פוסל בארבעה בסוכה קטנה. (שם) בית שנפחת וסיכך על גביו, אם יש בין הכותל ולסיכך ארבע אמות, פסולה, פחות מארבע אמות כשרה, מאי טעמא, דאמרינן דופן עקומה פחות מארבע אמות כשרה דכל פחות מארבע אמות אמרינן חזייה להווא דופן כמאן כמקרא גבי סכך דמי, וכשרה...

אמר אביי (שם יח א) אויר שלשה טפחים בסוכה גדולה, מיעטו בין בקנים בין בשפודים, הוי מיעוט, אבל פחות משלשה אמרינן לבוד. בסוכה קטנה, מיעטו בקנים הוי מיעוט ואמרינן לבוד, מיעטו בשפודים, לא הוי מיעוט, משום דשפוד גופיה סכך פסול הוא. והני מילי מן הצד, באמצע סוכה מאי, פליגי בה רב אחא ורבינא, חד אמר באמצע נמי אמרינן לבוד, וחד אמר מן הצד אמרינן לבוד באמצע לא אמרינן לבוד, והלכתא אפילו בסוכה קטנה נמי ואפילו באמצע אמרינן לבוד דמי וכשר, דקיימא לן (חולין צג ב) בכל התורה כולה רב אחא לחומרא ורבינא לקולא, והלכתא כרבינא לקולא, לבר מהני תלת אומצא ביעי ומזירקי דרב אחא לקולא ורבינא לחומרא, והלכתא כרב אחא לקולא.

ומנלן דכל פחות משלשה באויר אמרינן לבוד וכל פחות מארבע אמות בדופן אמרינן דופן עקומה, דאמר רב חייא בר אשי אמר רב (סוכה ו ב) שיעורין חציצין ומחיצות הלכה למשה מסיני. ואמרינן עלה לרבי מאיר הלכתא למאי אתא, לגוד וללבוד ולדופן עקומה. גוד, דאמרינן גוד אסיק מחיצתה. לבוד, הא דאמרינן דכל פחות משלשה לבוד דמי. דופן, דאמרינן גבי דופן עקומה הלכה למשה מסיני.

- רי"ף מסכת סוכה דף ח עמוד ב

אמר רב הונא אמר שמואל סכך פסול באמצע פוסל בארבעה טפחים מן הצד פוסל בד"א ורב אמר בין באמצע בין מן הצד בד' אמות והלכתא בהא כשמואל דהא רבנן דבי רב כוותיה סבירא להו והני מילי בסוכה גדולה אבל בסוכה קטנה בין באמצע בין מן הצד בשלשה טפחים.

אמר אביי אויר ג' בסוכה גדולה ומיעטו בין בקנים בין בשפודין הוי מיעוט בסוכה קטנה בקנים הוי מיעוט (דף ט עמוד א) בשפודין לא הוי מיעוט: למעלה באמצע פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר יש לבוד באמצע וחד אמר אין לבוד באמצע והלכתא יש לבוד דקי"ל דבכל התורה כולה רב אחא ורבינא רבינא לקולא והלכתא כותיה.

- רמב"ם הלכות שופר וסוכה ולולב פרק ה

הלכה יג: ...אם יש בסכך פסול שלשה טפחים במקום אחד בין באמצע בין מן הצד הרי זו פסולה...

הלכה יד: במה דברים אמורים בסוכה קטנה אבל בסוכה גדולה סכך פסול באמצע פוסל בארבעה טפחים פחות מיכן כשרה, ומן הצד פוסל בארבע אמות פחות מיכן כשרה. כיצד בית שנפחת באמצעו וסיכך על מקום הפחת, וכן חצר המוקפת אכסדרה שסיכך עליה, וכן סוכה גדולה שהקיפוה בדבר שאין מסככין בו בצד הדפנות מלמעלה, אם יש משפת הסכך הכשר ולכותל ארבע אמות פסולה, פחות מיכן רואין כאילו הכותל נעקם ויחשב זה הסכך הפסול מגוף הכותל וכשרה, ודבר זה הלכה למשה מסיני.

הלכה טו: ואיזו היא סוכה קטנה כל שאין בה אלא שבעה טפחים על שבעה טפחים, וגדולה כל שישאר בה יתר על הסכך הפסול שבעה טפחים על שבעה טפחים סכך כשר.

...

הלכה כ: במה דברים אמורים בשלא היה במקום אחד אויר שלשה טפחים, אבל אם היה אויר שלשה טפחים בין באמצע בין מן הצד הרי זו פסולה עד שימעטנו משלשה, מיעטו בדבר הפסול כגון כרים וכסתות, אם סוכה גדולה היא כשרה, ואם בסוכה קטנה פסולה עד שימעטנו בדבר שמסככין בו, היה רוב הסכך צלתו מרובה מחמתו ומיעוטו חמתו מרובה מצלתו הואיל וצילת הכל מרובה מחמת הכל כשרה.

- חידושי הרמב"ן מסכת סוכה דף יז עמוד ב

ראיתי שנחלקו הגאונים ז"ל אם הלכה כמ"ד סכך פסול בין באמצע בין מן הצד בארבע אמות או באמצע בארבעה, יש מהן שאמרו כיון דלרבנן דבי רב בין לרב בין לשמואל בארבעה ולישנא בתרא לשמואל בארבעה נקטינן כוותיה, ומהן שאמרו כיון דלישנא בתרא עיקר ולדידהו רב סבר בארבע אמות ורב ושמואל הלכתא כרב באיסורי אפן נמי לקולא נקטינן כרב, ורבה סבר לה הכי בלישנא קמא.

ואני אכריע, לרב דאמר בין באמצע בין מן הצד בארבע אמות א"כ טעמא לאו משום דופן עקומה הוא, דהא אפי' באמצע דליכא למימר דופן עקומה נמי הכי הוי שיעוריה בארבע אמות, וכדאמרינן בגמ' ללישנא קמא בר מינה דההיא דרב ושמואל דאמרי תרוייהו משום דופן עקומה נגעו בה, הילכך כיון דלכולהו לישני מאן דאמר באמצע נמי בארבע אמות לא נגעו בה משום דופן עקומה על כרחין הלכתא כמאן דאמר בארבעה ומן הצד משום דופן עקומה, דסוגיין בכולהו תנוי דאמרינן דופן עקומה כדאיתמר בריש מכלתין (ד' א') מאי קמ"ל דאמרינן דופן עקומה כו', ואיתמר נמי (ו' ב') דהלכתא גמירי לה כדאמרינן כי אתאי הלכתא לגוד ולבוד ולדופן עקומה, וההיא נמי לרב איתמר, ואתיא כלישנא קמא דסורא, הילכך הלכתא כמאן דאמר באמצע בארבעה ומן הצד משום דופן עקומה בארבע אמות. והאל יודיענו בסתום חכמה.

- רא"ש מסכת סוכה פרק א סימן לב

...כתב בעל העיטור איכא פלוגתא ביני רבוותא הרב אלפסי ז"ל פסק כשמואל דהא רבנן דבי רב כוותיה סבירא להו. ובעל הלכות פסק כרב כלישנא בתרא. וירושלמי (הלכה י') מסייע ליה דתני ר' חייא אויר פוסל בג' סכך פסול אינו פוסל אלא בד' אמות ומסתברא כוותיה דהא רבנן לאו סייעתייה היא דהא אי לישנא בתרא איתא קמא ליתא דתרי לישני נינהו והלכך מספקא לן אי כסורא אי כנהרדעא פלוגתא דרב ושמואל והלכתא כרב דבין באמצע ובין מן הצד בד' אמות ומשמע דכי היכי דבהרחיק את הסיכך מן הדפנות בפסול אויר ליכא פלוגתא בין באמצע בין מן הצד בסכך פסול נמי ליכא פלוגתא ומיהו פלוגתא דרבוותא היא ולחומרא.

והרמב"ן ז"ל כתב ואני אכריע כדברי הרב אלפסי... וכן פסקו הרמב"ן / הרמב"ם / ז"ל (פ"ה מה"ס) וה"ר ישעיה ז"ל דבאמצע פוסל בד' וה"מ בסוכה גדולה אבל בסוכה קטנה בין באמצע בין מן הצד ג' טפחים.

- שולחן ערוך אורח חיים הלכות סוכה סימן תרלב סעיף א

סכך פסול, פוסל באמצע בד' טפחים; אבל פחות מד', כשרה, ומותר לישן תחתיו. מן הצד אינו פוסל אלא בד' אמות, אבל פחות מד' אמות, כשרה דאמרינן דופן עקומה, דהיינו לומר שאנו רואים כאלו הכותל נעקם ויחשב זה הסכך הפסול מגוף הכותל, ודבר זה הלכה למשה מסיני. הילכך בית שנפחת באמצע וסיכך במקום הפחת ונשאר מן התקרה סביב בין סכך כשר לכותלים פחות מארבע אמות, כשרה, ומיהו אין ישנים תחתיו כל זמן שיש בו ארבעה טפחים. בד"א, בסוכה גדולה שיש בה יותר על הסכך פסול ז' טפחים על ז' טפחים; אבל בסוכה קטנה, שאין בה אלא ז' על ז', בין באמצע בין מן הצד, בג"ט פסולה, בפחות מג' כשרה וישנים תחתיו ומצטרף להשלים הסוכה לכשיעור.

תעשה ולא מן העשוי

- משנה מסכת סוכה פרק א משנה ד

הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסוס וסיכך על גבה פסולה. ואם היה סיכוך הרבה מהן או שקצצן כשרה...

- תלמוד בבלי מסכת סוכה דף יא עמוד א

גמרא. יתיב רב יוסף קמיה דרב הונא, ויתיב וקאמר: או שקצצן כשרה. ואמר רב: צריך לנענע (רש"י: ...נהי דאין צריך לחזור ולסותרה כולה, אבל צריך הוא לנענע קצת אותם שהוסככו במחובר לאחר קציצתן, דתהוי להו הך כעשייה, דאי לא - פסולה משום תעשה ולא מן העשוי, דהכי משמע סוכות תעשה - כשאתה עושה אותה תהא ראויה לסוכה, ולא מן העשוי בפסול, שאינו ראוי לסוכה, ואתה מתקנו בתיקון מועט כי האי, דמכשר לה בקציצה, ולא הדר סתר לה, ומיהו, נענע קרוב לסתירה הוא, שמגביה כל אחד לבדו ומניחו, וחוזר ומגביה את חברו ומניחו). אמר ליה רב הונא: הא שמואל אמרה. אהדרינהו רב יוסף לאפיה ואמר ליה: אטו מי קאמינא לך דלא אמרה שמואל? אמרה רב ואמרה שמואל. אמר ליה רב הונא: הכי קאמינא לך, דשמואל אמרה ולא רב, דרב אכשורי מכשר (רש"י: בלא נענע, דקסבר: קציצתה זו היא גמר עשייתה, והיכי דמי תעשה ולא מן העשוי - כגון החוטט בגדיש לעשות לו סוכה, שהסיכוך היה מאליו ואינו נוגע בו לעשות שום מעשה, אלא פוחת אחת מדפנותיו ונכנס לעומקו, ונטל העומרים ומשליך, והסוכה נעשית מאליה דזופנתיה וסככה, אבל זה שקצצן - זהו מעשה שלה, שנגמר בהכשר).

... (דף יא עמוד ב) ...מיתבי: תלאן ואחר כך פסק ראשי חוטין שלהן - פסולין. ועוד תניא גבי סוכה: תעשה - ולא מן העשוי. מכאן אמרו: הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת ואת הקיסוס וסיכך על גבן - פסולה. היכי דמי? אילימא בשלא קצצן - מאי איריא משום תעשה ולא מן העשוי? תיפוק ליה דמחוברין נינהו, אלא בשקצצן, וקתני פסולה, ושמע מינה דלא אמרינן קציצתן זו היא עשייתן, ותיבתא דרב! - אמר לך רב: הכא במאי עסקין - דשליפניהו שלופי, דלא מינכרא עשייה דידיהו. - מכל מקום, תלאן ואחר כך פסק קשיא לרב! - קשיא...

- ר"ף מסכת סוכה דף ו עמוד א

...או שקצצן כשרה וצריך לנענע כדי שיהא מעשה לשם סוכה ולא אמרי' קציצתן זו היא עשייתן...

- רמב"ם הלכות שופר וסוכה ולולב פרק ה הלכה יב

העושה סוכתו תחת האילן כאילו עשאה בתוך הבית, הדלה עליה עלי האילנות ובדיהן וסיכך על גבן ואחר כך קצצן, אם היה הסיכוך הרבה מהן כשרה, ואם לא היה הסיכוך שהיה כשר מתחלתו הרבה מהן צריך לנענע אותן אחר קציצתן כדי שתהיה עשויה לשם סוכה.

- רא"ש מסכת סוכה פרק א סימן כא

...גמ' או שקצצן כשירה וצריך לנענע כדי שיהא מעשה לשם סוכה ולא אמרינן קציצתן זו היא עשייתן.

- חידושי הרא"ה מסכת סוכה דף יא עמוד א

יתיב רב יוסף קמיה דרב פפא ויתיב וקאמר או שקצצן כשרה אמר רב וצריך לנענע, אף על גב שקצצן צריך נענע דלא אמרינן קציצתן זו היא עשייתן, ואכתי תעשה ולא מן העשוי קרינן ביה דהא אכתי קאי מגופיה אף על גב שקצצן, וכן הלכתא.

- בית יוסף אורח חיים סוף סימן תרכו

מצאתי כתוב (שו"ת מהר"ם בר ברוך ד"פ סי' קפב) סוכה תחת הגג אומרים העולם שאסור לעשות קודם שיסירו הגג מעליה משום תעשה ולא מן העשוי וה"ר אלחנן פירש דוקא [גב] סוכה ישנה שייך לומר תעשה ולא מן העשוי אבל כי האי גוונא לא⁷ וראיה מהא דאמרינן סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה ימעט דהיינו כי האי גוונא ולא אמרינן לסלק הסוכה והסכך קודם שיסיר הגג מעליה עכ"ל: וזה לשון ארחות חיים (הל' סוכה סי' כו) נוכל לומר שאלו העושים סוכתם בתוך הבית ואין מסירין הרעפים עד אחר סיכוך הסוכה שאין צריכים לנענע הסיכוך אחר כך משום תעשה ולא מן העשוי לפי שהסרת הרעפים ופקוק הדפין היא המעשה להכשיר הסיכוך הנעשה בפיסול עכ"ל:

- שולחן ערוך אורח חיים הלכות סוכה סימן תרכו סעיף ב

אם קצץ האילן להכשירו ולהיות הוא עצמו מהסיכוך, כשר והוא שינענעו, שיגבה כל אחד לבדו ומניחו, וחוזר ומגביה חברו ומניחו; ואם לאו, פסולה משום: תעשה, ולא מן העשוי. הגה: אבל מותר לעשות סוכה תחת מחובר או בית, ולהסירו אחר כך, ולא מקרי תעשה ולא מן העשוי, הואיל ואין הפסול בסכך עצמו (כל בו והגהות אשר"י פרק קמא דסוכה).

- משנה ברורה שם ס"ק טו

ולא מיקרי תעשה וכו' - ר"ל דבזה א"צ לנענע הסכך מחדש ודע דבדין זה^[7] מודים כו"ע (היינו אף המחמירים וחולקין על הא דס"ג בהג"ה כמבואר שם מודים בדין זה להקל כמבואר בב"ח ובמ"א עיין שם):

- שער הצינן סימן תרכו ס"ק יז

⁷ תעשה ולא מן העשוי הוא דווקא ביחס לסכך שאין לו כשרות מצד עצמו, אך אם אין פסול מצד עצמו אלא פסולותו מצד דברים אחרים (כגון שגבוה מ-20 אמה או שאינו תחת כיפת השמים) לא אמרינן תעשה ולא מן העשוי משום שנעשה בכשרות ורק סילקנו את המונע (התקרה או האילן שמעל הסכך או שצמצמנו את חלל הסוכה כך שהסכך לא יהיה למעלה מ-20 אמה וכדו').

(יז) אליהו זוטא וכן כתב המאמר מרדכי, דלא כדברי הבאר היטב שהביא בשם הב"ח להחמיר בזה, כי המעיין שם יראה דמודים הם בעושה סוכה גמורה בבית או תחת מחובר דאין בו משום תעשה ולא מן העשוי, וכמו שכתב בהג"ה, אלא שנחלקו שם על מה שכתוב במהרי"ל בענין גג העשוי צריף, דשם אין עושין סוכה גמורה תחת הגג ואין הסוכה נראית עד אחר שהסירו הגג ולכן צריך להסירו מקודם [מאמר מרדכי הנ"ל]. ומגן אברהם בסעיף קטן ז חלק מטעם אחר, אבל גם הוא מודה להא דכתב רמ"א בהג"ה:

סוכה הנעשית מאליה פסולה וכשבה להכשירה צריך שלא יהיה תעשה ולא מן העשוי

- רמב"ם הלכות שופר וסוכה ולולב פרק ה הלכה ט

סוכה שנעשית כהלכתה מכל מקום כשרה אף על פי שלא נעשית לשם מצוה, והוא שתהיה עשויה לצל כגון סוכת גוים וסוכת בהמה וכל כיוצא בהן, אבל **סוכה שנעשית מאליה פסולה לפי שלא נעשית לצל, וכן החוטט בגדיש ועשהו סוכה אינה סוכה שהרי לא עימר גדיש זה לצל, לפיכך אם עשה בתחלה חלל טפח במשך שבעה לשם סוכה וחטט בה אחרי כן והשלימה לעשרה כשרה שהרי נעשה סוכה^[מ] שלה לצל.**

- הגהות מיימוניות הלכות שופר וסוכה ולולב פרק ה הלכה ט

[מ] ומהאי טעמא אין לעשות הסכך קודם שיעשה הדפנות תחלה ואם עשה הדפנות טפח סמוך לסכך תחלה יכול לסכך, ע"כ.

- שולחן ערוך אורח חיים הלכות סוכה סימן תרלה סעיף א

סוכה, אף על פי שלא נעשית לשם מצוה, כשרה; והוא שתהיה עשויה לצל, כגון סוכת א"י, נשים, בהמה, כותיים, רועים, קייצים, בורגנין, שומרי שדות; אבל **סוכה שנעשית מאליה, פסולה, לפי שלא נעשית לצל.** לפיכך החוטט בגדיש ועשהו סוכה, אינה סוכה, שהרי לא עומד גדיש זה לצל (ומה שעושה אח"כ הוי תעשה ולא מן העשוי) (טור). לפיכך אם עשה בתחלה כשנתן שם הגדיש חלל טפח במשך שבעה לשם סוכה, וחטט בה אח"כ והשלימה לעשרה, כשרה, שהרי נעשית סכך שלה לצל; ואם הגדיש גדול ולא הניח אלא חלל טפח במשך ז', ושוב חקק בה הרבה ועשה בה סוכה גדולה, אינה כשרה כולה ע"י משך שבעה שהניח תחלה; ואם חקק משני צדדים ד' אמות יותר על השבעה, אף השבעה פסולה, דסכך פסול פוסל מן הצד בד' אמות. הגה: ואין לעשות הסכך קודם שיעשה הדפנות; ואם עשה טפח סמוך לסכך, מותר לסכך קודם שיעשה שאר הדפנות, כמו בחוטט בגדיש. (הגהות מיימוני פ"ה).

- ב"ח אורח חיים סימן תרלה אות ב

...וכתב בהגהות מיימוני (פ"ה ה"ט אות ל) אדין חוטט בגדיש וזה לשונו ומהאי טעמא אין לעשות הסכך קודם שיעשה הדפנות תחלה ואם עשה הדפנות טפח סמוך לסכך תחלה יכול לסכך ע"כ ותימה גדולה מה ענין זה לחוטט בגדיש דלא נתן שם הגדיש לשם סוכה אלא לשם אוצר אבל **כאן הרי עשה הסכך לשם סוכה לצל** ואי משום כיון דליכא דפנות אין עליו שם אהל הא ודאי לא בעינן אלא שיהא הסכך עשוי לצל לשם סוכה דכתיב (דברים טז יג) חג הסוכות תעשה ולא מן העשוי **ואין לנו ראייה שלא יעשה הסכך תחלה** ובמתניתין (טז א) דהמשלשל דפנות מלמעלה למטה פירש רש"י שהתחיל לארוג המחיצה אצל הסכך ואורג ובא כלפי מטה מבואר בדבריו שכבר נעשה הסכך קודם שעשה הדפנות וכל אותה הסוגיא מבוארת שאין בזה איסור כל עיקר **לכן נראה ודאי דהגהה זו לא קאמרה אלא דלכתחלה אין לעשות הסכך כיון דליכא דפנות** ואינו מביא ראייה מחוטט בגדיש אלא להיכא שעשה טפח סמוך לסכך דאז מותר לסכך אפילו לכתחלה כמו בגדיש וכן משמע הלשון שאמר ומהאי טעמא אין לעשות וכו' **וראייתו למחבר בעל הלבוש בזמניו שכתב דאפילו בדיעבד פסולה אם עשה הסכך קודם שעשה הדפנות ונראה בעיני דטעה:**

- משנה ברורה סימן תרלה ס"ק י

הדפנות - ובדיעבד אם עשה קודם הב"ח מכשיר (שער הצינן ס"ק יא: והעתיקו השירי כנסת הגדולה, והברכי יוסף מצדד גם כן כמותו) והרבה אחרונים חולקין עליו ודעתם דאף בדיעבד פסול (שער הצינן ס"ק יב: לבוש וט"ז ואליה רבה בשם ספר אמרכל ובגדי ישע).

- חזון עובדיה סוכות דיני הסכך סעיפים כ-כא

לכתחילה צריך לעשות את הדפנות של הסוכה תחלה, ואחר כך לתת את הסכך מלמעלה. ואם סיכך את הסוכה שעומדת על ארבעה עמודים ואחר כך נתן הדפנות, יש פוסלים, ויש מכשירים. וההלכה שכשרה בדיעבד. וברוכי נמי מברכינן⁸.

סוכה שנעשתה בכשרות, שהעמיד הדפנות ואחר כך הסכך, ואחר כך נפלו הדפנות, בין שהיה זה קודם החג, ובין שהיה בתוך החג, יכול להעמיד הדפנות, וישאיר הסכך על מתכונתו, שכל דבר שנעשה בכשרות, אין בו משום "תעשה ולא מן העשוי".

⁸ בהערה יז שם הביא הגר"ע יוסף מחלוקת הפוסקים בזה. וסיים שעל אף שהבא"ח ברב פעלים (ח"א סי' לד) כתב שרבו החולקים וקיי"ל כוותיהו, עם זאת "אין דבריו מוכרחים. ובפרט אחר שראינו שרבינו יקר מכשיר אף לכתחילה, כנ"ל. הילכך נראה שיש לסמוך על המכשירים, וכדעת מרן החיד"א וסיעתו, הנ"ל". יעו"ש.